

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів та молодих вчених
«Південноукраїнські наукові студії»*

Мазур К.А., студентка філологічного факультету
Науковий керівник: проф. Петінова О. Б.
Університет Ушинського
м. Одеса, Україна

ЖИТТЯ ТА СМЕРТЬ У ВИМІРІ ФІЛОСОФІЇ

Смерть – є однією з ґрунтовних парадигм колективної свідомості, а оскільки остання не залишається в ході історії незмінною, то це не може не вплинути також і на ставленні індивідууму до смерті. Смерть, як зазначав А.Я. Гуревич, – «це компонент картини світу, який існує у свідомості членів певного суспільства в певний період» [3, с. 114]. Також, співставляючи думки й інших вчених (Ф.Арієс, О.Тібо, П.Шаню), ставлення до смерті має можливість стати навіть еталоном, індексом рівня розвитку всієї цивілізації. Тому вивчення уявлень, що пов'язані зі смертю, може відкрити очі й на сприймання людьми сенсу свого життя і головних його цінностей.

Для найкращого розуміння динаміки всіх змін у термінах сенсу життя і смерті, пропоную прослідкувати розвиток людської думки відносно цих питань від старих часів до новітніх. Відношення суспільства до смерті змінювалося разом зі світоглядом впродовж усієї історії людства. Дана зміна відбувалася за принципом спіралі – від простішого до більш складного, й торкалася всіх сфер соціального життя.

У міфології Старої Греції допускалась думка, що, вмираючи, людина переходить у світ мертвих, у якому існує й надалі, хоча раніше уважалося, що після смерті особистість впадає у вічний сон. Через певний час уявлення про смерть, як про сон, було перенесено і в ранньохристиянські вірування.

Прагнення подолати страх перед смертю призводить до того, що вже в античній філософії реалізуються дві основних концепції: віра в безсмертя душі – підтримували такі філософи як *Сократ, Платон, Арістотель* тощо.

Сократ розмежовував істинно філософські роздуми про смерть і спекуляції на цю тему. У короткому вигляді філософське пізнання питання сенсу життя і смерті виглядає так: або зі смертю все кінчається, або, в якихось інших формах, продовжується далі. «Якщо нічого не відчувати, то це все одно, що сон, коли спиш так, що навіть нічого не бачиш уві сні; тоді смерть – дивний здобуток. З іншого боку, якщо смерть є переселенням звідси в інше місце і вірні перекази, що там знаходяться всі померлі, чи є тоді що-небудь краще за це? Так я готовий померти багато раз, якщо все це правда: для мене було б чудово вести там бесіди...» [цит. по 1].

Платон вірив у безсмертя душ і в їх перевтілення, його погляди істотно вплинули на західну філософську думку. Згідно його поглядів, щастя (блаженство) можливе лише у загробному світі, коли безсмертна душа – ідеальне єство людини – звільняється від оков тлінного тіла [1].

Більшість філософів, які розмірковували над феноменом смерті, старалися нівелювати хоча б страх. Епікурейці вказували на ірраціональну природу такого страху, стоїки бачили в смерті частину природного порядку речей; Спіноза радив думати не про смерть, а про життя, але всі вони вважали, що почуття страху не личить званню справжнього філософа [4]. Епікур говорив із цього приводу так: «Люди натовпу то уникають смерті, як найбільшого зла, то жадають її, як відпочинку від зла життя. А мудрець не ухиляється від смерті, але і не боїться життя, тому що життя йому не заважає, а не-життя не здається якимось злом» [5, с. 83].

Філософська думка ХІХ століття значно розширила межі осмислення питань сенсу життя і смерті. Німецька класична філософія, позитивізм, марксистська теорія і філософія

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів та молодих вчених
«Південноукраїнські наукові студії»*

життя – всі ці напрями вивчали людину, і кожен з них вніс свій вклад у розробку антропологічних проблем. Але оскільки ми вирішили сконцентрувати свою увагу на розгляді саме проблеми смерті у філософії, то зупинимось коротко на декількох авторах, які зробили найбільший внесок у вивчення цього питання.

Результати екзистенційного пізнання смерті нічого не говорять ні про життя після смерті, ні про форму цього життя, ні про неможливість продовження життя після смерті. Цим екзистенційне пізнання відрізняється від метафізики смерті, так само як і від теології смерті.

А. Шопенгауер трактував смерть лише як поверхневий феномен, якого не стосується ні суть речей, ні загальна воля, що перебуває поза часом і простором. Він вважав, що смерть – це повчання егоїзму, яке ми здатні зрозуміти тільки завдяки перебігу часу [6].

Смерть, на думку М. Хайдеггера, – це можливість майбутнього, проте це не просто якийсь шанс, а остання справжня можливість. За цією крайньою межею більше нічого немає. Смерть – це не щось випадкове і можливе для існування, а його основна властивість.

Тенденція до витіснення смерті з колективної свідомості, поступово наростаючи, досягає апогею у наш час, коли за твердженням Ф. Ар'єса, суспільство поводить себе так, ніби взагалі ніхто не вмирає, і смерть індивіда не пробиває жодного пролому в структурі суспільства [2]. Ф. Ар'єс назвав таке ставлення до смерті у наші дні смертю перевернутою.

Таким чином, короткий огляд історії формування і розвитку образу смерті в культурі людства, показав, як в різні історичні епохи у колективній свідомості мінялося ставлення до двох фундаментальних явищ всесвіту – життя і смерті. Трансформація відбувалась у напрямку від розуміння смерті як природного продовження і завершення життя, до повного їх розриву, роз'єднання у свідомості людини, розведення у різні полюси ества та повного взаємного відторгнення.

Література:

1. Антология мировой философии. В 4-х томах. – М.: «Мысль», 1969 – 1973. (АН СССР. Ин-т философии. Философ, наследие). Ред. коллегия: В.В. Соколов и др.
2. Ар'єс Ф. Человек перед лицом смерти: Пер. с фр. / Общ. ред. Оболенской С.В.; Предисл. Гуревича А.Я. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Прогресс-Академия», 1992. – 528 с.
3. Гуревич А.Я. Смерть как проблема исторической антропологии: о новом направлении в зарубежной историографии /А.Я. Гуревич // Одиссей. Человек в истории. Исследования социальной истории и истории культуры. – М., 1989.
4. Категории человеческого существования. Смерть и бессмертие. – Вып. 2. – М.: Смысл, 1990.
5. Папаяни Ф. Смысл жизни/ Автор-составитель Федор Папаяни. – Донецк: Норд-Пресс, 2008. – 384 с.
6. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения /Редкол.: И. Т. Фролов и др.; Сост. П. С. Гуревич. – М.: Политиздат, 1991. – 422 с.

Москальчук Г. О.

*Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

**УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ МОВНІ КОНТАКТИ В ПЕРІОД ПІЗНЬОГО
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (XVI – XVII ст.)**